

**HARBIY RAHBARLARNI HARBIY TAYYORGARLIGINING ERKINLIK BILAN O'ZINI O'ZI
BOSHQARISH**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10573347>

Umarov Ismoiljon Olimjonovich

*Farg'ona davlat universiteti harbiy
ta'lim fakulteti katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bo'lajak harbiy rahbarlarning harbiy tayyorgarligining, erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish ularning dastlabki o'quv-jangovar sifatlarini rivojlantirishning muhim jihatlari mavzusi ko'rib chiqiladi. Shuningdek ular maqsadlarga erishishga ongli ravishda e'tibor qaratish va harbiy kasbiy mahoratini asta-sekin oshirish imkoniyatlari keng yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *Harbiy ta'lim, bo'lajak, jangovar, kursant, tarbiyalash, mas'uliyat, his-tuyg'ular, ko'nikmalar, erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish, qiyin vaziyat, amaliy mashg'ulotlar, harbiy va mutaxassislik.*

KIRISH

Bo'lajak harbiy rahbarlarning harbiy tayyorgarligining, erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish ularning dastlabki o'quv-jangovar sifatlarini rivojlantirishning muhim jihati hisoblanadi. Ushbu holat boshlang'ich davri bo'lib, kursantning qiziqishlari va qobiliyatlarini, shuningdek uning motivatsiya darajasini hisobga olishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish alohida rol o'ynaydi, chunki u kursantga o'z xatti-harakatlarini va fikrlashlarini harbiy tayyorgarlikning vazifalari va talablariga muvofiq faol ravishda boshqarish va sozlash imkonini beradi.

Asosiy qismi: Bo'lajak harbiy rahbarlar o'z-o'zini tarbiyalash, mas'uliyat, o'z vaqtida ishlash, hissiyotlarni boshqarish va stressli vaziyatlarda qaror qabul qilish qobiliyati kabi muhim sifatlarni rivojlantiradilar. Shuningdek, ular maqsadlarga erishishga ongli ravishda e'tibor qaratish va harbiy kasbiy mahoratini asta-sekin oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shunday qilib, erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish bo'lajak harbiy rahbarlar uchun mustahkam poydevor yaratishda muhim rol o'ynaydi, ularning harbiy xizmat talablariga samarali moslashishini ta'minlaydi va ularning muvaffaqiyatli kasbiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish – bu kursantlarning aqliy va jismoniy rivojlanishi sohasidagi olimlar va tadqiqotchilarning e'tiborini tortadigan mavzu. Ko'pgina tadqiqotchilar harbiy tayyorgarlikning dastlabki bosqichida ushbu jihatning ahamiyati va uning boshlang'ich o'quv-jangovar sifatlarining rivojlanishiga ta'siri to'g'risida o'z fikrlarini bildirganlar.

Masalan, Rossiya strategik tadqiqotlar instituti professori Mixail Rostovskiy erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish bo'lajak harbiy rahbarlarda asosiy kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish uchun asos ekanligini ta'kidlaydi. Uning ta'kidlashicha, kursantlarning o'z fikrlari, his-tuyg'ulari va harakatlarini nazorat qilish qobiliyati maqsadlarga erishishda va jangovar vaziyatlarning stressi va noaniqligi ostida qaror qabul qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ushbu olimlar va boshqa ko'pchilik erkinlik bilan o'zini o'zi boshqarish bo'lajak harbiy rahbarlarning asosiy o'quv-jangovar sifatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini tan olishadi. Ularning ta'kidlashicha, tayyorgarlikning dastlabki bosqichida ushbu mahoratni o'rgatish harbiy rahbarlarning kasbiy mahoratini shakllantirish va ularning muvaffaqiyatli harbiy xizmatining kafolati hisoblanadi.

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbarlarini muvaffaqiyatli kasbiy tayyorlash uchun ularning o'quv-jangovar sifatlarini faol rivojlantirish zarur. Shu maqsadda quyidagi vazifalar qo'yiladi: kursantlarning chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikka bo'lgan qiziqishlarini maksimal darajada qondirish; ushbu tayyorgarlikni yaxshilash uchun qo'shimcha tashqi resurslarni jalb qilish; chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik paytida ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish.

Kursantlarning fikriga ko'ra, ularda mustaqillik, qat'iyatlilik, matonatlilik, jasorat, tashabbuskorlik, shiddatlilik, qadr-qimmat, botirlik, chidamlilik, intizomlilik kabi sifatarni rivojlantirish muhim jarayondir. Shaxs sifatida ular o'quv-jangovar sifatarni o'z-o'zini rivojlantirishga qiziqishadi va rivojlanish ehtiyojlariga javob berib, buni mustaqil ravishda amalga oshirish imkoniyatiga ega. Ta'kidlanishicha, jarayonni boshlash uchun emas, balki kursantlarda ushbu sifatarni rivojlantirish bo'yicha aniq va maqsadli ishlarni tashkil etish zarur.

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik o'quv darsi kursantlarning o'quv-jangovar sifatarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi va harbiy tayyorgarlikning asosiy shakli hisoblanadi. Darsning boshqa shakllaridan farqi shundan iboratki, dars afzalliklarga ega, chunki u uyushgan, tizimli va majburiydir. U ilmiy dasturga asoslangan va uzoq vaqt xizmat qilish uchun mo'ljallangan. Dars harbiy xizmatchi bo'lgan Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'yicha harbiy mutaxassis rahbarligida (harbiy xizmatchi tomonidan) olib boriladi.

Tashabbuskorlik va qat'iyatlilik sifatarni bo'yicha test natijalari ularning o'quv-jangovar sifatarni boshqa xususiyatlari bilan bog'liq bo'lmagan maxsus namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Kursantlar o'z imkoniyatlaridan kelib chiqib, ushbu sifatardan foydalangan holda faoliyatning turli sohalarida ijobiy natijalarga erishishga intildilar. Tashabbus, o'z navbatida, mustaqil va faol harakatlar qilish qobiliyatida namoyon bo'ladigan ijobiy xarakter xususiyatidir. Qat'iylik, shuningdek, ular bilan nisbatan sekin o'zaro ta'sirlashganda mustaqil komponent sifatida qaraladigan o'quv-jangovar sifatlar orasida alohida o'rin tutadi.

Kursantlarning kundalik faol faoliyatida o'quv-jangovar sifatlar alohida rol o'ynaydi. Masalan, ma'lum bir faoliyatda yoki o'quv jarayonida topshiriqlarni bajarish kursantdan qat'iyatlilikni talab qiladi. Kursantda ushbu sifatni shakllantirish uchun jasorat, qat'iyatlilik va etiborlilik kabi o'quv-jangovar sifatlarni rivojlantirish muhimdir. Har qanday faoliyatda, shu jumladan o'qishda muvaffaqiyat kursantning chidamlilik darajasiga bog'liq. Chidamlilik - bu qiyinchiliklar va to'siqlarga qaramay, belgilangan maqsadlarga erishish qobiliyatida namoyon bo'ladigan eng qimmatli xarakter xususiyati. Ba'zi kursantlar faoliyatning barcha sohalarida qat'iyatlilikni namoyon etadilar, boshqalari uchun bu sifat faqat ularning qiziqishlari bilan bog'liq bo'lgan ba'zi sohalarida namoyon bo'ladi. Natijalar qat'iyatlilik sifatining jasorat, mustaqillik va chidamlilik kabi o'quv-jangovar sifatlar bilan yuqori bog'liqligini ko'rsatdi.

Kursantlarning qat'iyatlilik darajasi ularning maqsadga erishish qobiliyatiga bo'lgan ishonchi, motivatsiyasi, qiyinchiliklarni engish uchun o'quv-jangovar sifatlarni rivojlantirishga bo'lgan munosabatlari bilan belgilanadi. Biroq, qat'iyatlilikning namoyon bo'lishi ma'lum darajada asab tizimining tabiatiga bog'liq.

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbarlarining diqqatligi turli xil o'quv-jangovar sifatlar bilan o'zaro bog'liqdir. Zehnlik munosabati maqsadga muvofiqlik bilan o'rtacha darajada bog'liqdir. Buning sababi, maqsadga erishish uchun kursant har bir vazifani bajarishda diqqatli va puxta bo'lishi zarur. Shuning uchun kursantlarda o'z xatti-harakatlari uchun mas'uliyat hissini shakllantirish va boshlagan ishlarini oxirigacha etkazish muhimdir.

Maqsadlilik darajasi mas'uliyatga bog'liqligi aniq va mas'uliyat qanchalik yuqori bo'lsa, maqsadlilik shunchalik yuqori bo'ladi. Shuningdek, qat'iyatlilik ma'lum darajada chidamlilik va ehtiyotkorlik kabi sifatlarga bog'liq. Bo'lajak harbiy rahbarlarning qat'iyatliligi ko'p jihatdan javobgarlik darajasiga, ya'ni o'z vazifalarini o'z vaqtida va to'g'ri bajarishiga bog'liq. Bu holat, faoliyat davomida javobgarlik darajasi bilan belgilanadigan vazifani bajarishda zarur faollik darajasi saqlanib qolishi bilan izohlanadi. Shuning uchun kursant maqsadga erishish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar va to'siqlarni engib o'tishda yuqori chidamlilikni namoyon qilishi kerak. Shuningdek, u o'z faoliyati va o'quv hamda xizmat faoliyatidagi o'zgarishlarni diqqat bilan kuzatishi kerak.

Shuningdek, mustaqil tarkibiy qism sifatida namoyon bo'ladigan ba'zi o'quv-jangovar sifatlar shaxsiyat xarakterining ko'plab xususiyatlaridan xarakterli xususiyat shaklida mujassamlanishi mumkin.

Ushbu davrda yuzaga keladigan psixologik va psixofiziologik xususiyatlarni hisobga olgan holda chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbarlarning ta'limiga qo'yiladigan talablar tizimini ishlab chiqish bo'yicha yuqoridagi va keyingi ishlarining maqsadga muvofiqligiga asoslanib hamda barcha jihatlarni hisobga olgan holda, o'quv-jangovar sifatlarni rivojlantirish bo'yicha quyidagi tavsiyalar berish mumkin:

chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbarlarida shaxsiy xatti-harakatlar uchun javobgarlik hissini shakllantirish va rivojlantirish;

chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbarlariga turli xil murakkab va xavf-xatarlarga oid vazifalar to'plamini berish, shuningdek, bajarilishi va natijasini nazorat qilish;

chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbarlari bilan o'quv-jangovar sifatlarni shakllantirish bo'yicha o'quv-treningli mashg'ulotlarini o'tkazish.

XULOSA

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, xulosa qilish o'rniga, biz quyidagilarni keltirishni o'rinli deb bilamiz:

chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbarlarida o'quv-jangovar sifatlarni shakllantirish xususiyatlarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, mas'uliyat, jasorat, mustaqillik, qat'iyatlilik va maqsadlilik kabi sifatlar o'rtasida bog'liqlik mavjud.

Shu bilan birga, tashabbuskorlik va chidamlilik sifatlari o'quv-jangovar sifatlarning boshqa xususiyatlari bilan bog'liq bo'lmagan alohida tarkibiy qismlar vazifasini bajaradi;

maqsadlarga erishishga bo'lgan qat'iy istagi unda mustaqillik, maqsadlilik, qat'iyatlilik, chidamlilik kabi o'quv-jangovar sifatlarni shakllantirishga olib keladi;

qiyinchiliklarga dosh berishni istamaslik natijasida, kursantda sustlik (passivlik) paydo bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 9-yanvardagi 458-sonli "O'zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasini to'g'risida"gi Qonuni;

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 12-sentabrdagi RQ-4447-sonli "O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining harbiy xizmatni o'tash tartibi to'g'risida"gi Farmoni;

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni;

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 5-iyuldagi PF-5106-son "Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi Farmoni;

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-4947-sonli "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni;

6. Olimjonovich, U. I., & Rahmatoli o'g'li, E. S. (2023). TA'LIM SOHASIDAGI IMKONIYATLAR VA ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMINING AFZALIKLARI.

7. Umarov, I., Ergashev, S., & Salimov, J. (2023). THE RELATIONSHIPS OF FORMING LIFE CONTENT AND CREATIVE THINKING OF MILITARY SERVANTS. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(1), 23-27.

8. Umarov, I., Ergashev, S., & Salimov, J. (2023). ROLE OF INTELLECTUAL SYSTEMS IN THE TRAINING OF RESERVE AND RESERVE OFFICERS IN THE MILITARY EDUCATION UNITS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(1), 97-101.

9. Umarov, I., Ergashev, S., & Salimov, J. (2023). THE RELATIONSHIPS OF FORMING LIFE CONTENT AND CREATIVE THINKING OF MILITARY SERVANTS. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(1), 23-27.

10. Olimjonovich, U. I., Xoshimovich, A. B., & Kamoliddin o'g'li, S. S. (2023). YOSHLARNI HARBIY VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH VA HARBIY MA'SULIYAT HISSI. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(1), 21-24.

11. Umarov, I., Ergashev, S., & Salimov, J. (2023). ROLE OF INTELLECTUAL SYSTEMS IN THE TRAINING OF RESERVE AND RESERVE OFFICERS IN THE MILITARY EDUCATION UNITS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(1), 97-101.

12. Parpiyev, R. A., & Ismoiljon, U. (2023). O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA HARAKATLANUVCHI TARKIBLAR XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH BO 'YICHA UMUMIY TEXNIK REGLAMENT QABUL QILINGANLIGI TO 'G 'RISIDA. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 2(18), 77-81.

13. Olimjonovich, U. I., & Xoshimovich, A. B. (2023). HARBIY TA'LIM TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI VA RIVOJLANISHI. INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS, 2(14), 137-143.

14. Olimjonovich, U. I. (2024). KOMPETENSIYALARNI HARBIY TA'LIM JARAYONI DOIRASIDAGI TASNIFLANISH TURLARI. *JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN*, 7(1), 89-92.

15. Olimjonovich, U. I. (2024). O 'QUV JANGOVAR SAMARADORLIKKA SALBIY TA'SIR KO 'RSATUVCHI ILLAT MEZONLARI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 3(35), 51-53.

16. Olimjonovich, U. I. (2023). CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG 'ICH TAYYORGARLIK BO 'LAJAK HARBIY RAHBARLARIDA O 'QUV-JANGOVAR SIFATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TIZIMI. *FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT*, 1(1), 72-91.

17. Olimjonovich, U. I. (2023). O 'ZBEK XALQINING 2-JAXON URISHIGA QO 'SHGAN HISSASI. *IMRAS*, 6(7), 376-381.

18. Olimjonovich, U. I. (2023). CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG 'ICH TAYYORGARLIK HARBIY RAHBARLARIDA O 'QUV JANGOVAR TAYYORGARLIK KO 'NIKMASI VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISH. *IMRAS*, 6(6), 19-21.

19. Olimjonovich, U. I., & Xoshimovich, A. B. (2023). HARBIY TA'LIM FAKULTETLARIDA TALABALARINI YUKSAK MA'NAVIYAT VA MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI. *ILMIY TADQIQOTLAR VA JAMIYAT MUAMMOLARI*, 1(2), 23-29.